

A hungarológia és az oktatás

NYIRKOS ISTVÁN

A *Hungarológia* 2 (2000)/1–2. számában három nagyon értékes cikk is megjelent a hungarológia helyzetéről, intézményeiről és változó szerepéről. A három tanulmány elmélyült elemzést nyújt az időszerű feladatokról és gondokról olyannyira, hogy mindháromat a hungarológia előtt álló feladatok koncepciózus megfogalmazásának tudnánk minősíteni.

Úgy tűnik az olvasó számára, mintha feszültségek húzódnának az egyes elképzelések (illetve azok megfogalmazói) között. Azt hiszem, hogy ha van is netán ilyen feszültség, azok az egyes tanulmányokban meglévő elképzelések újragondolása után rendeződhetnének, hiszen tulajdonképpen egyformán fontos, de más-más szempontból megfogalmazott gondolatoknak adnak helyt a szerzők.

Fazekas Tiborc többek közt jól látja, hogy a mindenkori magyar hungarológia problémái a politikai szervezeti háttér támogatásával és széleskörű szakmai egyetértéssel oldhatók meg. Igen fontos kérdést vet fel, amikor megemlíti, hogy a hazai szakmai és intézményes háttér rendkívüli mértékben tudja elősegíteni vagy éppen hátráltatni, lassítani a külföldön dolgozó hungarológust vagy egyszerűen a magyar kultúra terjesztésén fáradozó egyéneket. A legteljesebb mértékben egyet tudunk vele érteni abban is, hogy a politika ne közvetlenül és ne a szakmai munkába szóljon bele, az azonban elképzelhetetlen, hogy a fő célokat és az irányokat ne a politika, azaz pontosabban ne az általánosan elfogadott politikai elveken és gyakorlaton alapuló művelődéspolitiká határozza meg a külföldön is végzendő munka lényeges elemeit. Csak elismeréssel szólhatunk a hungarológiai munkával kapcsolatos elvi jelentőségű gondolatairól, a távlatok reális felvillantásáról stb.

Komoly és konkrét feladatokat fogalmaz meg Jankovics József és Monok István cikke. Igazat adhatunk – a magunk részéről – a szerzőknek abban, hogy a hungarológia fogalmának tudományos meghatározása nem központi kérdés a magyar kultúra és tudomány külföldi terjesztését illetően. Inkább azt mondanám, hogy a fogalom meghatározása után is csupán a hungarológia körébe tartozó, igazán fontos, úgynevezett gyakorlati feladatokat kellene nagyon pontosan körülírni. A cikk máris megfogalmazott jó néhány sarkalatos kérdést (a magyar nyelv és kultúra oktatását külföldön, a külföldi magyar kulturális kutató- és kulturális intézetek fenntartását, a hungarológiai kiadványok megjelentetését stb., stb.). A

megemlített feladatok megoldásának jogossága iránti igényt feltétlenül fontosnak tartjuk.

Kissné Pap Margit koncepciójának kialakítását az elmúlt évek-évtizedek hungarológiai munkájának és lehetőségeinek alapos, minden részletre is kiterjedő ismerete motiválta. Reálisan mérte föl a hungarológiai munka és általában a külföldön végzett kulturális-tudományos tevékenység egészét. Ezért okvetlenül elismeréssel adózunk a szerzőnek. A korábbi helyzet történeti áttekintése és a jelenlegi körülményeket felvázoló tanulmánya rendkívüli mértékben növeli ismereteinket, másrészt alapot teremt a távlati tervezéshez. Öröndetes, hogy az elmúlt évtizedben a művelődési tárca hatáskörében és irányításával megtörtént a hungarológiai oktatás és kutatás intézményesülése. Vagyis, amint írja: „kiépült az a magyarországi szakmai háttér, amely segíteni képes a külföldi egyetemi, főiskolai oktatóhelyeket”.

Azt hiszem, hogy a magyar kultúra és tudomány igazi külföldi megismertetése a leghatásosabban az oktatási tárca körében végezhető. Ez a leginkább állandó intézmény, közvetlen kapcsolatot tud tartani a külföldi felsőoktatási intézményekkel s általában az oktatás és kutatás körében tevékenykedő intézetekkel, szervezetekkel, akár középiskolai tanintézetekkel is, amelyek hosszú évtizedeken át végeztek jelentős munkát a magyar kultúra és tudomány megismertetése érdekében, akkor is, amikor a magyar politika ezt nem túlságosan szorgalmazta, vagy nem éppen az igazi magyar értékek terjesztését várta. Az mindenesetre jót tenne a külföldön végzendő tevékenységünknek, ha az itthoni intézményi háttér egységes lehetne, s az oktatási tárca alá tartozóan, egy szervezeten belüli irányítás dominálna (pl. a Nemzetközi Hungarológiai Központba integrálva). Ez – „akaratlagos” hozzáállás esetén – feltétlenül megoldható lenne némi (át)szervező munkával.

De már addig is – azaz haladéktalanul – ki kellene dolgozni a magyar művelődéspolitikai fő irányait, illetve egészét, s ennek természetesen szerves egységet kellene alkotnia a társadalom- és a külpolitikával.

Az ugyanis eléggé hátrányos helyzetet teremt számunkra a földrészünkön, hogy az európai kulturális, kultúrpolitikával foglalkozó legjobb szakemberek, akik 1985 óta a kultúrpolitikai értékelő program tagjai, szinte semmit sem tudnak a magyar viszonyokról, mivel nem vagyunk tagjai ennek a fórumnak. De e mellett is vannak olyan hálózatok, amelyeknek a munkájába érdemes lenne bekapcsolódnunk. Szívesen vállalnák például egy magyar kultúrpolitikát ismertető kiadvány megjelentetését is, ha a kéziratot a rendelkezésükre bocsátanánk.

Eddig ugyanis egy nagyon szerény kiadvány adott hírt arról, hogy van magyar kultúrpolitika napjainkban is (*Visiting Arts In Hungary*. London, 2000), de ez is csak a pécsi egyetemen folyó kultúrpolitikai vonatkozású képzést említi, semmit sem tudva a kiterjedtebb debreceni képzési folyamatokról.

Egy kultúrpolitikai koncepció gondos kidolgozása rendkívüli mértékben megkönnyítené a további feladatok megtervezését a külföldi tájékoztató munkában, felénk irányítaná sok ország figyelmét, amellet lehetővé tenné egy részünkről elvégzendő egybevető elemzés elkészítését is.

Ennek alapján át lehetne gondolni például a külügyi kulturális tevékenységet, annak szerepét, a hatékonyságát, illetve a külföldi kulturális-tudományos intézeteink hálózatát, azok rendeltetését, s a jelenleg is működő külföldi magyar oktatási-kutatási bázisok „kihasználtságát”, megfontolva az együttműködés esetleges további lehetőségeinek tárgyalások útján való kiterjesztését. De az esetleges további magyar központok telepítésén is érdemes lenne elgondolkozni (USA, Japán, Kína, Spanyolország stb. közül válogatva, s esetleg más intézeteink helyett újat nyitni, ha az anyagi lehetőségeink csak azt tennék lehetővé).

Bizonyára szokatlan felvetésnek tűnik, ha arra gondolok, hogy a magyar iskolákban célszerű lenne olyan „kultúrpolitikai” nevelést indítani valamelyik óra (osztályfőnöki, magyar irodalmi stb.) keretében, amelyik képet ad a magyar kultúra külföldi helyzetéről, a magyar kultúra világbeli helyzetének megítéléséről. Félő ugyanis, hogy a magyar ember határtalanul felértékeli a magyar kultúra és tudomány jelentőségét. Egyik világjáró akadémikusunk például felettébb csodálkozott egy alkalommal, amikor egy külföldi nemzeti múzeumban (amelyik az állandó kiállításon az illető ország, ez esetben Magyarország néprajzi anyagát is szerepeltette) a magyar néprajzi anyagnak szerinte szerény hányadát találta kiállítva. Merészeltem megjegyezni, hogy nálunk viszont a Néprajzi Múzeumban abban az időben már harminc-negyven éve nyomát sem találtuk egy hasonló jellegű, még időszakos kiállításnak sem, azt kezdte fejtegetni, hogy az más, a magyar kultúra összehasonlíthatatlanul gazdagabb, értékesebb stb., holott ez – elfogulatlan szemlélő szerint – aligha állta meg a helyét, legalábbis nemigen lehetett volna valamiféle számottevő különbséget találni a két nép kultúrájában, népéletének gazdagságában.

De az egyetemeken is lehetne kulturális diplomáciát tanítani (mint pl. évek óta a Debreceni Egyetem), mivel az érdeklődés tulajdonképpen határtalan. Sajnos ez aligha tudatosodik a kultúrpolitikai szempontból fontos vezető személyiségek körében, ezért majdhogynem feleslegesek a

debreceni Művelődéstudományi és Felnőttnevelési Tanszék erőfeszítései ezen a téren. Ők persze szerencsére részt vesznek az európai kulturális fórumokon (saját vagy részben egyetemi költségen, de – sajnos – nem „hivatalosan”).

Az egyetemeknek egyre inkább vannak kulturális és tudományos cserilehetőségeik, amelyeket maximális mértékben ki lehetne használni a felsőoktatási intézmények és más szervek (intézmények) közötti kulturális-tudományos cseréjének elmélyítése, kiszélesítése érdekében.

Bár mindenki tudja, vallja, mégis szükséges hangsúlyoznunk, mennyire fontos a jelenlegi nemzetközi helyzetben a külföldön dolgozó, kulturális-tudományos feladattal megbízott szakemberek kiválasztása, a szakmai hozzáértés és az úgynevezett menedzseri képességek összhangjának figyelembe vétele a megbízás során.

A magyarországi háttér szintén fontos tényező lehet, ugyanis arra kell törekednünk, hogy az adott ország itthoni, magyarországi kulturális-tudományos képviselőivel jó kapcsolatokat építsünk ki, mert a kiküldendő megbízottaink ebben az esetben már eleve kedvezőbb helyzetből indulhatnak.

Célszerű lenne szólnunk még egy kérdéstről. Igen sok országban nélkülözzük a magyar művelődés különböző területeiről szóló szakkönyveket (tankönyvek, kézikönyvek, értékesebb tájékoztatók stb.) meglétét. Hasznos lenne felmérni, milyen általunk fontosnak tartott országokban milyen kiadványok vannak, illetve nincsenek, ezek mennyire modernek, frissek stb., s milyen módon lehetne a számukat vagy a minőségüket emelni a külföld érdekltségére, illetve anyagi támogatására is apellálva, esetleges közös kiadványokra gondolva. Azt azonban szeretném hangsúlyozni, hogy a tőlünk gyakran több száz oldalasra tervezett kiadványokra általában nem „vevő” a külföld (maximum tíz íves művekre kellene gondolni, hacsak nem valamiféle különleges, nemzetközi mértékkel mérve is jelentős alkotás megjelentetéséről van szó). A hatalmas méretű magyar munkák a kinti szakemberek érdeklődésére számíthatnának, azok azonban, akik ilyen szinten érdeklődnek a magyar kultúra és tudomány kérdései iránt, rendszerint magyarul is megtanultak, és sokkal inkább kutakodnak már eredeti forrásokban.

Számosan fontosnak tartják az általunk működtetett kinti magyar központok vagy más külföldi intézetek könyvtárai magas szintű szolgáltatásainak megteremtését. Ez dicséretes dolog volna, de a könyvkiadás jelenlegi korszakában a komoly szakmai kutatásokhoz olyan mennyiségű és minőségű könyvállományra lenne szükség, amelynek a megteremtése

gigászi feladatot jelentene, másrészt pusztán ezek könyvtárosokkal való ellátása is hatalmas összegeket emésztene fel, nem beszélve a helyiségek biztosításáról, kialakításáról stb. De valamilyen értelmes megoldáson természetesen érdemes lenne elgondolkozni (például internetes vagy más hasonló lehetőségeken).

Számos más kérdés megvitatása, végiggondolása érdemelne még figyelmet, de talán a megemlített gondok, problémák is olyanok, amelyekre érdemes vagy érdemes lenne közösen elgondolkoznunk s jó megoldásokat találunk.

Magyarságtudomány és hungarológia határán

PÉNTEK JÁNOS

Nem érzem magam kellőképpen illetékesnek arra, hogy a hungarológia magyarországi intézményrendszeréről, annak működéséről és jövőbeni működtetéséről véleményt mondjak, noha az, amivel foglalkozom, tartalmilag bizonyára a hungarológia körébe tartozik, és arról is van már valamelyes tapasztalatom, milyen a szakmaiság és az államigazgatás vagy a szakmaiság és a politikum viszonya akár otthon Kolozsváron, akár itt Magyarországon. Az embernek némi büntudata is lehetne amiatt, hogy azóta zavarosabb a kép, amióta nem lehet kizárólag belföld – külföld viszonylatában gondolkodni, és nem lehet mindent a tárcaközi illetékeség körébe utalni. A kép és a rendszer működése, a már 1990 előtt szépen kiépült intézmények feladatköre elbizonytalanodott, és ennek egyik oka, hogy ma már nem kell, sőt nem is lehet csak az országhatárok között látni és láttatni a magyar nyelvet és a magyar kultúrát, és hogy olyan intézmények léte és működésére is tekintettel kell lenni, vagy éppen alapozni lehet rájuk, amelyek a korábbi rendszerhez nem tartoztak hozzá. Az Akadémia és a hungarológia néhány fontos intézménye is példát mutatott rá, hogy minden ózdkodás és óvatoskodás ellenére a hungarológiában is, és éppen a hungarológiában, vállalni kell a kultúrnemzeti kereteket.

Ennek voltak jelei 1990 előtt is. Jól emlékszem például arra, amikor a nyolcvanas években Pordány László, a szegedi Hungarian Studies program akkori vezetője, megkeresett, hogy a náluk kiegészítő képzésen résztvevő amerikai „hungarológus” (vagy éppen történész vagy politológus) hallgatókat elhozná tanulmányi kirándulásra Erdélybe. Mert hisz mit